

Latvijas

Uz lasītāju jautājumiem atbilde Zinīs Wiedre

pārspīlēti. Arī prozā, arī literatūras pētniecībā mums ir darbi ar paleikamu nozīmību. Dzejā ļoti spilgtas ir atsevišķas personības. Parasti gan vairāk runā tikai par tā saukto «apveris» ar Imantu Ziedoņu un Ojāru Vācieti kā pirmajiem.

Par būtiskāko, ko leimē jauniesaukums, jāatzīst tas, ka vienādi interesanti, vienādi spēcīgi ir tie jaunie, kas strādā Rīgā, un tie, kas ražojas ģādās, ka neridznieki, piemēram, Liepājas jaunie, savā sabiedriski mākslinieciskajā traukāme «sit pušu» Rīgas jaunos.

Laika posmā starp abiem kongresiem iznāca arī Jūsu grāmata par Pēteri Stučku — «Katra ar savu laimi dzimst» un «Salina banqojošā okeānā». Šīs grāmatas uzskatāmas par vērtīgu ieguldījumu mūsu literatūrā. Latviešu literatūrā ļoti maz ir darbu, kas atspoguļotu lietu personību lomu tautas vēsturē, Jūsu romāni palīdz aizpildīt šo robu. Kad un kā radās iecere radīt šādu darbu, kā tas tapa? Jūs pašlaik strādājat pie trešās grāmatas par Pēteri Stučku, kādas ir tālākas ieceres, kas sāstītas ar šo tematiku?

Būtu interesanti uzzināt Jūsu atziņas par ievērojamu, vēsturiski nozīmīgu notikumu un personību atspoguļojumu latviešu literatūrā. Kādi notikumi, jūsuprāt, gaida, lai literāti no sausa faktu materiāla «pārverstu» tos emocionāli uztveramā mākslas darbā?

Rādīt darbu par Pēteri Stučku uzskatu par savu pilsoņa, partijas biedra pienākumu. Zināma mērā šo darbu var uzskatīt arī par sociālu pasūtījumu. Kad izdevniecībā «Politizdat» izdot leņināšanas sējumus, tur bija paredzēts arī sacerējums par Pēteri Stučku. Saņemu aicinājumu rakstīt. To uzzinājuši, vairāki Stučkas laika un cīņu biedri piedāvāja — pastāstīt savas atmiņas, uzdeva citu Stučkas laikabiedru adreses. Un materiāli krājās.

Pamatā tas bija darbs ar dokumentiem, ar partijas vēstures materiāliem, ar laikabiedru stāstiem, tikšanās ar cilvēkiem, kuru kļūst jo dienas, jo mazāk. Savāktais materiāls pats radīja, ka nedrīkst apmierināties tikai ar Stučkas biogrāfiju, viņa dzīves gājuma izklāstu. Ja romānu es sāktu rakstīt tagad, tam būtu citāda kompozīcija; vairākas sīzētiskas līnijas. Jūs droši vien esat levērojuši, ka, sākot ar otro daļu, grāmata iekomponēts stāsts par latviešu strēlnieku Jēkabu Grobiņu. Tas man deva iespēju ietvert romānā pilnīgāku tautas revolucionāro cīņu atspoguļojumu.

Romāna trešajā daļā būs vēl trešais sīzētiskais zars — stāstījums par jauniešiem, kuri cīnījās Latvijas pagrīdē, kuri dzīvoja Krievijā, mācījās strādnieku fakultātē, ieguva augstāko izglītību, kļuva par vienīgiem padomju speciālistiem un sabiedriskiem darbiniekiem.

Zēl, ka Andrejs Upits neuzrakstīja iecerēto darbu par 1919. gadu Latvijā. Ar viņa talantu, ar viņa reālistu vērtēnu tas neapšaubāmi būtu tapis par īstu pieminekli latviešu tautas revolūcijas vēsturē!

Laikam gan ir maz tādu zemju, kuru vārda mākslinieki tik daudz parāda savai tautai biogrāfisku vēsturisku daiļdarbu novadā. Mums nav grāmatas pat par Raini, Saulcerīti Vieseli ir brīnšķīga grāmata par Raiņa bērību. Emocionāla, spēcīga. Ja Viese novestu savu darbu līdz galam, tas būtu liels ieguvums.

Velta Spāre labi, savdabīgi iesākusi romānu par Jāni Rūdzutaku. Bet tas viss — tikai druskiņas Latviešu tautai ir daudz zinātnieku, mākslinieku, sabiedriski darbinieku, starptautiskās nozīmības revolucionāru, kuru dzīve pati prasās, lai to atainotu romānā, garajā stāstā.

Prozāms, biogrāfisku romānu rakstīt ir grūts darbs. Mūžam daudz laika jāpatērē materiālu studijām un konsultācijām ar dažādu jautājumu speciālistiem. Tas viss prasā lielu nervu enerģiju. Bet pārmetumus mūsu literāti ir pelnījuši — mums trūkst daiļdarbu, kas atspoguļotu spilgtākās mūsu tautas vēstures lappuses, izcilākās personības, latviešu revolūcijas karotņus. Literatūra ļāvu vairāk nekā citas mākslas jomas iemūžina tautu, saglabā tai nemirstību.

Beļ nevarām aizmirst vienu — dokumentāli

novatoru eksperimentu var... viešu divdesmito gadu modernistisku...

Tieši tādej, lai nevajadzētu eksperimentos veiktīgi nešķestu talantu un... jautā ko jaunu, jāzina, kas ir tas, kas atklātu sumā jaunā maiņa attīstās... bāmi bagātības visus mūsu... ar paleikamas nozīmības... Jaunieši ir labi. Tikal viņi reizēm pietrūkst sīkstuma, uzņēmības... arī raksturu. It īpaši literatūrā...

Jūs pieminējāt kritiku pārdomu vakarus. Kādas ir Jūsu domas par mūsu literatūras kritiķiem?

Mēs maz sekmējam kritikas attīstību. Kritiķiem bez mīlestības uz literatūru un prasmes izteikt savas domas jābūt ar lielāku erudīciju, jāpārziņa gan visi jaunākie, gan piemirstie strāvājumi literatūrā, jābūt ar pietiekami stipru sabiedriski politisko un estētisko mugurkaulu, lai pamatotu savus vērtējumus, jāparedz, cik apspriežamajā jaunajā daiļdarbā āršķīgā, modes ienesuma, cik — istas vērtības.

atsegt literatūras attīstības līnijas. Tagad mēs daļēji esam atteikšanās no šiem gada pārskatiem. Arī recenzijas par jaunajām grāmatām tiek publicētas neregulāri un ilgu laiku pēc grāmatas iznākšanas. Tas traucē tiešo literatūras procesu un nestimulē kritikas attīstību.

Vaicējiem ir divi literatūrzinātniski termini: atradums — interesanta, savīga glezna, detaļa un atklāsme — dzīves parādību pirmreizīga filozofiski mākslinieciska atklāsme. Mūsu kritiķi gan daudz runā par formas meklējumiem un veidojumiem, bet ļoti maz un negribīgi — par idejiski māksliniecisko atklāsmi.

— Vai mēs darām visu nepieciešamo, lai mūsu labākie daiļdarbi tiktu izdoti krievu valodā, tā pat arī — aiz mūsu valsts robežām?

Katra nacionālā literatūra ir bagāta ar jauniem darbiem. Tulkoti tiek tikai paši nozīmīgākie. Citās valodās parasti tulko to, kas izteikots krievu valodā.

Tulkojamo darbu izvēle ir sarežģīta. Dzejnieki paši iedraudzējas un atdežo viens otra darbus. Tā kā dzejoļu krājums ir apjomā neliels, tas brāļīgo tautu valodās izdodams vieglāk nekā plašs prozas sacerējums.

Mūsu skopā un novelotā kritika negatīvi ietekmē arī mūsu literatūras ceļu pie citu tautu lasītājiem. Tulko to citu izdevniecību plānos taču ietvert tikai tas grāmatas, kurām republikas presē radusies plaša atbalse.

Kad bija Dānija, apmekēju arī izdevniecību, kas jau kopš XVIII gadsimta izdod nozīmīgākos pasaules literatūras darbus. Man paskaidroja, ka viņi izdod tikai tos autorus, par kuriem daudz raksta, runā, strīdas. Kas izraisa interesi. Bet rezonansi labā nozīmē mēs neprotam organizēt.

Analizējot literāro darbu, jārunā arī par tā pirmreizību, māksliniecisko jaunatklāsmi, sabiedrisko nozīmīgumu utt.

Mūsu sarunas sākumā jūs pieminējāt, ka daudz paveikts literārā mantojuma apguvē. Varbūt jūs varētu par to pastāstīt mazliet sīkāk, — šis jautājums interesē vairākus mūsu lasītājus.

Līdz šim literārā mantojuma apgušanas darba galvenais uzdevums bija apzināt, apkopot un laist klajā to, kas buržuāziskās Latvijas apstākļos nebija izdots vai arī bija tegūlies progresīvo preses izdevumu sējās. Pašlaik šis darbs tuvojas beigām. Vēl jāapkopo un jāizdod tāda nozīmīga mūsu kultūras mantojuma daļa kā progresīvās latviešu literatūras kritikas raksti. Pagaidām no visa šā milzīgā mantojuma pieejams tikai tas, kas iekļauts Grigūļa un Ambalņa sastādītajos «Latviešu literatūras kritikas» sējumos. No periodikas jāsavāc un jānodod arī tāds lietišķs materiāls kā satīra un humors. Ka šie un vēl daudzi citi sacerējumi tiks ietverti izdevniecību plānos, tas atkarīgs galvenokārt no tipogrāfiju jaudas un arī papīra daudzuma.

Esam runājuši jau apmēram divas stundas. Jāni Niedri gaida darbs. Paldies! Un tik daudz spēka darbā, lai visu iecerēto varētu paveikt līdz galam!

Sarunu pierakstīja
V. JUGANE

Atradums un atklāsme

vēsturiskā žanra daiļdarbam tikai tad ir nozīme, ja autors ne vien noteic atbilstošu laukmeiti, cilvēkus, izcilas personības, bet vienlaikus arī risina mūsu dienām un pat nākamībai nozīmīgas sabiedriskas problēmas.

Lasītājus un arī redakciju interesē Jūsu atziņas par jauno literāro ienākšanu literatūrā. Kā Jūs vērtējat literāro apvienību lomu jauno autoru izauģsmē?

Būtu interesanti dzirdēt Jūsu domas par mūsdienu jauniešiem vispār, ne tikai par literāriem vien.

Mums ir daudz jaunu, spējīgu dzejnieku. Potenciāli daudz labu jaunu dzejnieku un prozaiku, šķiet, arī dramaturģu, kuri strādā pašdarbības kolektīvos.

Dzejnieki ir visaktīvākie. Tagad mūsu jaunajiem salīdzinājumā ar veco paaudzi ir apskaužami apstākļi kā darbam, tā mācībām — skolu literārie pulciņi, bibliotēkas, literārie sarīkojumi. Daudz palīdz tehnika — televīzija, radio. Tas viss skolo jauniešus, virza literāru. Apdarīnātākie cilvēki gūst ierosmes, izkopj savas spējas.

Gaspersons, Mauliņš, Indrups, Roja, Grinbergs, Treicis, Gūtmanis — varētu nosaukt vismaz trīsdesmit vārdus. Mūsu literatūra vērsās plašumā. Tomēr ir viens «bet» — prasību līmenis.

Agrāk kritika savos vērtējumos šķīra provinciešus no ridzīnkiem. Apmēram līdz 1952. gadam mēs runājām gan par rajonu literatūru, gan Rīgas literatūru, t. i., republikas literatūru. Tagad literatūrai mēs izvirzām vienādas prasības — republikā. Padomju Savienībā. Mākļa vai nu ir, vai arī tas nav. Bet tas prasā ne tikai dotības un leņmanas, vēlēšanas rakstīt un uzrakstīto iespiest. — tas noteic nepieciešamību apgūt visas pasaules literatūras sasniegumus. Tomēr pie mums vēl joprojām atgādās, ka tas, ko daži uzskata par novatorisku jaunatklāsmi, ir jau bijis pirms pusgadsimta. Tā, piemēram, vizuālā dzeja, ar ko šobrīd aizraujas daži jaunie dzejnieki, ir rakstīta jau XVIII gadsimtā un pirms tam senajā Romā. Dažu labu mūsdienu

Kad vēl strādāju Rakstnieku apvienībā par konsultantu, man iznāca... daudzām... izsūtīties, viņam vesels koferis ar... izrādās, vairākums uzrakstīti... pat vienā vakarā: prasā, kā... no šādas vārdu jūras, viņš man... nosvitrojiet, kas ir ilēks.

Bet literārā darbā atstājot tas, ko autors var aizstāvēt kā tēlam... nepieciešamu. Jābūt... pret sevi. Jaunam literāram viņam ir aizmest, nosvitrot. Nepieciešama... analīzējoša pieeja darbam. Jāmaca... meklēt cēloņus un pamatojumu... darbam.

Liellāka daļa republikas literāro darbojas rajonu apvienībās... Daugavpīlī, Liepājā, Ventspīlī, Tukuma... Valmierā, Cēsis, Madonā un Rīgā... Rīgas un Liepājas apvienības... jauno literāro apvienības biedriem... sabiedriskās atbildības sajūta. Iebūtu un ļoti auglīga ir viņu sadarbība ar... Lietuvas literāriem, literāro lappušu... Neviens rakstnieks nevar būt... nav strādājis par tulkotāju.

Ļoti daudz jaunajiem literāriem dod piedalīšanās laikrakstu literāro... un vispār darbs redakcijā.

Interese par literatūru... aug. Daudz dara literatūras... birojs, bet, šķiet, vairāk dzejas... jūsuprāt, būtu nepieciešams... prognozējamā!

Literatūras propagandas... tiešam vēl daudz ko varētu darīt... atpūlījas un arī kritikas attīstības... netrūktu klausītāju sarīkojumus, kā... «Topošo grāmata vakars».

Varētu būt arī kritiķu... vakari, rakstnieku domu apmaiņa...

Pašlaik no literāriem... piem, it īpaši izbraukumiem, bieži vien... kā klausītāji, tā arī viesi. Acīm... kaut kādas jaunas, mērķtiecīgas formas.

Kritiķi ir ļoti nepieciešami sabiedrībai, literatūras attīstībai. Un Rakstnieku savienībai jāveic zināmi pasākumi, lai palīdzētu kritiķai attīstīties. Priekš pirmā pasaules kara populāras bija zinību komisijas vasaras sapulces, kurās uzstājās literatūrkritiķi ar gada pārskatiem. Arī dažādi literāri izdevumi (kā Upīša «Vārds») regulārā sniedza gada pārskatus, kas vērtēja literārās parādības kopumā, mēģināja